

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА ТА МЕНЕДЖМЕНТ

УДК 330.322

Борисов О. Г., к. е. н., доцент ОІФ УДУФМТ

ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Досліджено питання безпеки зовнішньоекономічної діяльності Одеського регіону. Обґрунтовано регіональні можливості вдосконалення безпеки, у тому числі при експорті послуг регіонального транспортного комплексу.

Исследованы вопросы безопасности внешнеэкономической деятельности Одесского региона. Обоснованы региональные возможности совершенствования безопасности, в том числе при экспорте услуг регионального транспортного комплекса.

Are isledovany the security concerns of the external economic activity of Odessa region. they are substantiated the regional possibilities of improving the safety, including with the export of the services of regional transport complex.

Актуальність. Економічна безпека, зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) на рівні регіонів знаходяться у стадії розвитку і формування механізмів управління і взаємодії різних рівнів влади. Особливого значення набуває ця тема для прикордонних регіонів. Для тих регіонів, що граничать з ЄС, одним з важливих напрямів забезпечення, супроводу і реалізації зовнішньоекономічної діяльності виступає ТГС. Елементи системи економічної безпеки входять як складова частини в систему національної економічної безпеки України, яка реалізовується МЗС у форматах економічної дипломатії і зовнішньої торгівлі.

Постановка проблеми. Особливості формування ЗЕД вирішена з багатопрофільними учасниками зовнішньоекономічних відносин, а саме:

- визначити основні напрями удосконаленої безпеки головної частини зовнішньоекономічного направлення регіону – експорт послуг;
- втілення інструментів й технологій безпеки в регіональну систему ЗЕД;
- питання використання сучасних форм та методів безпеки ЗЕД регіону має практичну направленість, а не тільки підвищення ефективності регіональних інтеграційних зусиль.

Аналіз останніх публікацій. Для вітчизняної науки дослідження проблем прикордонних територій у різних аспектах тільки починається, але інтерес до них постійно зростає у зв'язку зі зміною геополітичної ситуації в Європі. Актуальність проблеми зумовила зацікавленість до її дослідження багатьох учених. Дослідження регіональної безпеки представлені роботами Губарєва І. О., Добровського В.О. [1], які пропонують оригінальну методикку вдосконалення системи оцінки економічної безпеки в усіх можливих її проявах. Опельд Л.І., Рида Ю. [2] досліджують інтеграційні процеси з позицій удосконалення зовнішньоекономічної безпеки. Чучка І.М., Молдавчук Р.І. [3] пропонують вдосконалення фінансової й економічної безпеки в умовах розширення транскордонного співробітництва України із країнами-членами ЄС. Жуков С.А. [4] розглядає регіональну зовнішньоекономічну діяльність у форматах міжнародного маркетингу євроінтеграційних процесів прикордонного співробітництва з ЄС. Проте теоретико-методологічні та практичні аспекти регіональної безпеки ЗЕД ще недостатньо досліджені та розроблені. У літературі практично не розглядаються питання формування регіональних систем безпеки транспортного комплексу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На сучасному етапі розвитку економіки України актуальною залишається проблема вивчення безпеки регіону, як активного і домінуючого учасника розвитку ЗЕД країни. При цьому, якщо питання впливу безпеки на активізацію зовнішньоекономічної діяльності кожного окремого регіону на економіку країни вивчалось, то аспект ефективної безпеки зовнішньоекономічної діяльності регіону, як рушій його економічного розвитку та розвитку країни в цілому, не розглядався взагалі. У регіоні формується Одеська агломерація й розширюється євроспівробітництво в рамках «Європейсь-

кої стратегії розвитку Дунайського регіону» ЄС. У рамках цих організаційних інновацій формується уся система регіональної ЗЕД і відповідно до її система економічної безпеки

Мета статті. Обґрунтування необхідності формування безпеки регіональної ЗЕД конкретного регіону.

Виклад основного матеріалу. Загроза економічній безпеці набуває небаченого раніше масштабу в нинішніх умовах, коли економіка України, передусім промисловість, переживає глибокий спад, і, навпаки, тенденція посилення криміногенної обстановки у сфері економіки має стійкий характер.

Фінансова й економічна безпека в регіональній ЗЕД в умовах кризових явищ глобалізації набуває особливої гостроти. Ми розділяємо точку зору Губаревої І. О., Добровського В.О. про необхідність реальної оцінки економічних загроз і формування системи адекватного реагування [1, с. 45–46].

Специфіка зовнішньоекономічної діяльності Одеського регіону визначається більшим обсягом роботи з транскордонного співробітництва. Чучка І.М., Молдавчук Р.І. визначають зовнішньоекономічну діяльність регіонів у транскордонному співробітництві, особливо із країнами ЄС, як найважливішу діяльність держави в сучасних міжнародних економічних відносинах [3, с. 94]. В основу дослідження покладено принципи міжнародного маркетингу, як найбільш адаптовані до ЗЕД й транскордонного співробітництва формату євро регіонів.

Жуков С.А. звертає увагу на те, що: «Для успішного ведення суб'єктами маркетингової діяльності на міжнародному і міжрегіональному рівнях, а також враховуючи особливості і специфіку цього масштабу, необхідно сформувати системний механізм управління даним процесом» [4, с. 83–84].

Маркетинговий аналіз стану регіональної промислової сфери та чинників, а також ЗЕД, що стримують її подальший розвиток, дозволяє згрупувати основні проблеми, характерні для усіх видів діяльності промислового комплексу регіону, а також зовнішньоекономічної діяльності, таким чином [8–10]:

1. Правові:

- відсутність інвестиційно-привабливого законодавства, дієвих гарантій для інвесторів;
- нерозвиненість правових механізмів регулювання ринку промислової продукції, включаючи відсутність ефективного захисту від контрафактної і контрабандної продукції, забезпечення балансу інтересів між виробниками, оптовиками і підприємствами роздрібною торгівлі.

2. Організаційно-економічні:

- неефективна структура промислового виробництва, що не відповідає структурі виробничих потужностей;

- відсутність міжгалузевої збалансованості виробництва на основі закінченого технологічного циклу;

- незадовільний рівень інноваційної діяльності на більшості підприємств: низький (порівняно з потенційними можливостями) рівень впровадження науково-технічних розробок у виробництво та випуск інноваційної продукції;

- недостатній рівень завантаження виробничих потужностей підприємств різних галузей, а також надмірність існуючих виробничих потужностей з огляду на реальні потреби внутрішнього і зовнішнього ринку;

- високий рівень зносу основних фондів (моральний та фізичний) в більшості галузей промисловості, значне відставання стану основних фондів від технологічного рівня розвинутих країн;

- відсутність можливостей для кооперації промислових підприємств області;

- надмірна частка накладних витрат у структурі собівартості продукції;

- високий рівень енерговитратності виробничих процесів;

- недостатні обсяги інвестицій у виробництво та інноваційну діяльність; значна кількість збиткових підприємств; незадовільний стан взаєморозрахунків підприємств, що характеризуються значними обсягами простроченої дебіторської та кредиторської заборгованості;

- погіршення фінансового потенціалу та матеріально-технічної бази науково-дослідних установ;

- практична відсутність інфраструктури для розвитку інноваційної діяльності.

Найбільш значущими для економіки Одеської області, за ознакою участі у валовому випуску, є такі 7 видів діяльності: транспорт і зв'язок, сільське господарство, торгівля, ремонт, харчове виробництво та переробка сільськогосподарських продуктів, хімічне виробництво та виробництво продуктів нафтопереробки, машинобудування, будівництво та операції з нерухомим майном. Особливістю регіонального розвитку області є формування Одеської агломерації (субрегіону), яка включає міста: Одесу, Теплодар, Южне, Іллічівськ, а також Біляївський, Комінтернівський, Овідіопольський райони.

Обрані види економічної діяльності (ВЕД) охоплюють не менше 90% від валового регіонального продукту (ВРП) області. Деякі групи видів діяльності є агрегованими і показники за ними розраховані як усереднені за 2001–2010 роки, що дає можливість більш об'єктивно оцінити значущість таких ВЕД.

Для аналізу було обрано в Одеському регіоні 8 провідних видів економічної діяльності як такі, що впливають найбільшою мірою на економічне зростання та забезпечують не менше ніж на 90% обласний зведений бюджет податками і платежами (табл. 1) [8–10].

Таблиця 1. Базові види економічної діяльності в Одеській області за часткою у ВРП (2006–2010 рр.)

Види діяльності (стат. коди ВЕД)	Частка у ВРП регіону, %
Транспорт і зв'язок (I)	28,27
Сільське господарство (A)	9,59
Торгівля, ремонт (G)	9,15
Харчове виробництво та переробка с/г продуктів (DA)	7,2
Хімічне виробництво та виробництво продуктів нафтоперероблення (DF)+(DG)	4,8
Машинобудування DL+DM+DK	2,4
Будівництво та операції з нерухомим майном(F)+(K)	14,64
Інші ВЕД	15,56
Разом частка у ВРП	91,65

Зараз іде перезавантаження зовнішньополітичних пріоритетів України, виходячи з реалій сучасних міжнародних відносин. Президент України поставив конкретні завдання перед відповідальними організаціями. МЗС повинен разом з Міністерством оборони проаналізувати участь України в міжнародних миротворчих операціях і представити Президентові відповідні пропозиції, а також разом з апаратом РНБО розробити і подати проекти указів Президента про концепцію стосунків України з Румунією, а також про програму заходів щодо рішення проблемних питань українсько-румунських стосунків і протидії загрозам національній безпеці країни (Указ Президента № 1119 від 10 грудня 2010 р., яким глава держави ввів в дію рішення Ради національної безпеки і оборони від 17 листопада 2010 р. "Про виклики і загрози національній безпеці України в 2011 році") [5].

Проблема територіальних претензій Румунії стає дуже важливою після визнання незалежності Косова. Колишній губернатор Одеської області С. Гриневецький звертає увагу на те, що в Україні треба "... не дати можливості реалізуватися м'якому югославському варіанту". Я переконаний, що держава повинна звернути увагу, і дуже серйозно, на цю територію (українське Придунав'я). З різних причин, і передусім тому, що треба дивитися на те, що відбувається у світі, в найближчому зарубіжжі: тема Югославії – це питання, яке треба дуже серйозно вивчити [6].

Економічна безпека України для Одеського регіону має декілька напрямів. Перший напрям охоплює систему морського господарського комплексу і транспортно-логістичної діяльності. Другий напрям – це регіонально-інноваційна діяльність. Третій – інвестиційні зусилля регіону і інвестиційна привабливість. Четверте – туристично-рекреційний розвиток регіону. П'ятий – гуманітарний, освітній і науковий напрям, включає напрям створення технопарків, технополісів. Шостий напрям – культурний. Найбільш напружені, з точки зору масштабності, – перший і другий напрями. Транспортний напрям знаходить розвиток у формуванні регіонального транскордонного кластеру. Держкомітет по інвестиціях визначив Одеську область пріоритетною в створенні такого кластеру. Реально кластер по своїй організаційно-інноваційній суті є інституційною платформою реалізації економічної безпеки. Кластерна політика – основний інструмент для стимулювання конкурентоспроможності та інновацій, а також створення робочих місць.

Транскордонний кластер – добровільне об'єднання незалежних компаній, асоційованих інституцій, інших суб'єктів транскордонного співробітництва які: географічно зосереджені у транскордонному регіоні (просторі); співпрацюють та конкурують; спеціалізуються в різних галузях, пов'язані спільними технологіями та навичками і взаємодоповнюють одна одну для виготовлення спільного продукту чи послуги, що в кінцевому результаті дає можливість отримання синергетичних та мережевих ефектів, дифузії знань та навичок [1].

Транспортний кластер: морегосподарський комплекс області представлений такими морськими торговельними портами, як: Одеський, Іллічівський, Ізмаїльський, Южний, Білгород-Дністровський, Ренійський, Усть-Дунайський, а також приватним Іллічівським морським рибним портом.

Морський та річковий транспорт представляють такі судноплавні компанії: ВАТ "Українське Дунайське пароплавство", ЗАТ "Судноплавна компанія "Укрферрі".

Через територію Одеської області проходить п'ять міжнародних транспортних коридорів: сьомий та дев'ятий критські, транспортний коридор TRASECA (Європа – Кавказ – Азія), коридори "Балтійське море – Чорне море" та "Чорноморське транспортне кільце" – транспортний коридор навколо Чорного моря Організації Чорноморського Економічного Співробітництва (ОЧЕС).

Дунайський коридор – найважливіша складова транспортного кластера.

«Дунайський коридор» – розвиток транспортного сполучення та судноплавства в дунайському регіоні. Національний пріоритет згідно з Указом Президента України від 08.09.2010 року № 895 [11].

Зусилля регіонів в питаннях економічної безпеки повинне мати чітку спрямованість і реалізовується в комплексній взаємодії органів державного управління і українських учасників здійснення ЗЕД на усіх напрямках. За нашими оцінками, рівень загроз економічної безпеки високий. У зв'язку з цим, в постановочному порядку необхідне формування регіонального кластера економічної безпеки – інтегратора протидії зовнішнім негативним проявам проблем розвитку регіону, які не ідентифікуються. Питання регіональної економічної безпеки вписуються в систему Маастрихтських і Копенгагських критеріїв членства в ЄС.

Висновки. Основними напрямками державної і регіональної політики забезпечення економічної безпеки є: створення соціально орієнтованої ринкової економіки; подолання стагнації у виробництві, забезпечення умов його розвитку; збереження і примноження національного багатства України; зниження рівня тінізації, криміналізації соціально-економічних стосунків, корупції; забезпечення структурно-технологічної збалансованості економіки. Одночасно потребує включення підвищення ефективності державного управління; вдосконалення економічних стосунків і валютно-фінансового регулювання; забезпечення збалансованого і інтегрованого розвитку регіонів; створення конкурентних переваг і соціально-економічних підстав для рівноправних і взаємовигідних міжнародних відносин, інтеграція в європейське і світове співтовариство.

Підвищення темпів зовнішньоекономічної діяльності регіону прямо пов'язане з формуванням системи методологічного забезпечення й супроводу Одеського субрегіону й Одеської агломерації.

Формування ефективного механізму забезпечення економічної безпеки зумовило обґрунтування ухвалення управлінських рішень на демократичній основі через проводку експертного опитування наукових фахівців з проблем економічної безпеки. Узагальнення і систематизація їх думок, поряд з одночасним визначенням теоретичних, науково-методичних, організаційно-управлінських, міжнародних і вітчизняних досягнень в цій сфері, сприяли визначенню загроз економічної безпеки, пріоритетних і основних напрямів і заходів по їх подоланню.

Реалізація принципів субсидіарності в діяльності місцевих рад усіх рівнів вимагає формування концепцій і стратегій регіонального розвитку з повним обліком особливостей економічної безпеки.

Як видно з нашого дослідження, заслуговує на увагу посилення вивчення таких питань:

- формування систем раннього запобігання криз і погроз регіональної зовнішньоекономічної діяльності;
- імплементація закордонного досвіду протидії загрозам у системі ЗЕД на регіональному і субрегіональному рівнях;
- прогнозування й попередження негативних проявів міжнародних економічних відносин;
- розробка відповідних технологій забезпечення й супровід економічної безпеки ЗЕД регіонів – моніторингового формату.

Література

1. Губарева І. О. Шляхи удосконалення методики оцінки економічної безпеки України / І. О. Губарева, В. О. Добровський // Європейський вектор економічного розвитку. – 2012. – № 1(12). – С. 43–50.
2. Опельд Л. І. Зовнішньоекономічна безпека в умовах інтеграційних процесів / Л. І. Опельд, Ю. Рида // Економічний простір. – 2012. – № 58. – С. 27–30.
3. Чучка І. М. Транскордонне співробітництво в контексті економічної безпеки України / І. М. Чучка, Р. І. Молдавчук // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 9 (111). – С. 92–98.
4. Жуков С. А. Міжнародна маркетингова діяльність прикордонних регіонів в євроінтеграційних процесах / С. А. Жуков // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 10 (112). – С. 78–84.
5. Янукович приказал МИДу за місяць определить внешнеполитические приоритеты Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://politics.comments.ua/2010/12/11/216322/yanukovich-prikazal-midu-mesyats.html>
6. Экс-губернатор Одесской области предупредил о возможности «мягкого югославского варианта» в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://eho.ua.com/2010/02/03/jeksgubernator_odesskojj_oblasti_predupredil_o_vozmozhnosti_mjagkogo_jugoslavskog_o_varianta_v_ukraine.html
7. Обґрунтування концепції створення індустріальних парків в Одеській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://oda.odessa.gov.ua/innovac_infrastr/project.doc
8. Регіональна цільова програма створення в Одеській області інноваційної інфраструктури на 2009–2013 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://oda.odessa.gov.ua/innovac_infrastr/project.doc
9. Пропозиції до проекту Регіональної цільової програми створення в Одеській області інноваційної інфраструктури на 2009–2013 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://oda.odessa.gov.ua/innovac_infrastr/propositions.doc
10. Мінрегіонбуд розробив Концепцію Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minregionbud.gov.ua/index.php?id=2488>
11. «Дунайський коридор» – розвиток транспортного сполучення та судноплавства в дунайському регіоні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrproject.gov.ua/project/dunaiskii-koridor>